

Розділ II. ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

УДК 343.9:343.54

І.А. Ботнарченко

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

У статті розкрито зміст та сутність понять «насильство», «насильство в сім'ї» як суспільно небезпечних діянь, спрямованих усупереч волі осіб, проти яких вони застосовуються. Виокремлено ознаки, за якими, на думку автора, можна відрізнити такий вид насильства від інших (домашнього, гендерного, побутового). Узагальнено причини, що призводять до насильства в сім'ї: а) соціальні; б) економічні; в) психологічні; г) педагогічні; д) правові; е) політичні; є) фізіологічні; ж) медичні.

Ключові слова: *насильство, насильство в сім'ї, домашнє насильство, гендерне насильство, побутове насильство, сім'я, члени сім'ї.*

*Сім'я – це суспільство в мініатюрі,
від цілісності якого залежить безпека
всього великого людського суспільства.*

Фелікс Адлер

Постановка проблеми. Відповідно до Конституції України від 28 червня 1996 року та Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року, людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканість та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Також ст. 28 Основного Закону України встановлено, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню або покаранню. Це означає, що будь-яка особа, незалежно від статі, віку, стану здоров'я чи будь-яких інших чинників, має право на ефективний захист від усіх форм та проявів насильства, у тому числі й небезпечного його різновиду – сімейного насильства. Такі прояви є свідченням сімейного неблагополуччя та здійснюють руйнівний вплив на безпеку сім'ї, яка повинна перебувати під особливим захистом держави. Тому політика держави в напрямі подолання такого ганебного явища повинна включати комплекс загальносоціальних та спеціальних заходів – правового характеру, підтримку й захист жертв, соціальну допомогу тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань насильства в сім'ї та заходів щодо його запобігання займалися Ю.М. Антонян, Л.В. Багрій-Шахматов, О.М. Бандурка, М.І. Бажанов, І.Г. Богатирьов, О.В. Бойко, В.В. Василевич, В.В. Вітвіцька, О.М. Джу́жа, А.П. Закалюк, В.С. Зеленецький, О.Г. Кальман, О.Г. Колб, Д.В. Коломоєць, І.І. Карпець, О.М. Костенко, Н.Ф. Кузнецова, І.І. Лановенко, О.М. Литвак, В.Г. Лихолоб, В.О. Меркулова, Г.Ю. Мустафасев, О.В. Полковенко, Т.В. Полковенко, В.О. Туляков, П.Л. Фріс, В.І. Шакун та інші науковці. Незважаючи на значні теоретичні здобутки в цьому напрямі, багато важливих питань залишаються відкритими та актуальними. Зокрема недосконалим є механізм правового та соціального захисту потерпілих від насильства, не досить ефективними є заходи, спрямовані на виявлення випадків насильства в родині та реабілітацію осіб, які його пережили. До того ж, низький рівень обізнаності про свої права членів сім'ї не сприяє реальному подоланню таких проявів.

Формування цілей. Метою статті є юридичний аналіз поняття та сутності понять «насильство», «насильство в сім'ї», дослідження та уточнення їх ознак. На нашу думку, від того, який зміст ми вкладемо в ці поняття, буде залежати розгляд питань про механізм виявлення указаних випадків та межі нормативного регулювання їх проявів, а також практичні рекомендації щодо подолання насильства в сім'ї як соціально-негативного явища.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що тема насильства досліджується багато років, до цього часу немає універсального визначення цього поняття. Необхідно також звернути увагу, що в науковій літературі дослідники паралельно використовують поняття «домашнє насильство», «сімейне насильство», «гендерне насильство», «побутове насильство». Ураховуючи їх термінологічну схожість, спробуємо, на основі їх зіставлення, окреслити наукові межі розуміння цих понять та висловити власне бачення з указаного питання.

Учені трактують визначення терміна «насильство» по-різному, асоціюючи його зі впливом (фізичним, психологічним) на організм людини. Скажімо, згідно з енциклопедією Міллера: «Насильство – це завдання людям шкоди шляхом убивства, калічення чи завдання болю». У словнику сучасної англійської мови видавництва Лонгмана підкреслюється, що насильство — це використання фізичної сили стосовно іншого [1, с. 175]. В. Даль трактує термін «насильство» як примус, неволю, потребу, силування, образливе, незаконне і свавільне [2, с. 481]. У тлумачному словнику Особливої частини кримінального законодавства України подано таке визначення поняття «насильство»: це фізичний вплив на організм потерпілого, що полягає в нанесенні удару, позбавленні чи об-

меженні особистої свободи, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості чи навіть смерті [3, с. 73-74]. За визначенням Г.І. Козирева, насильство – це нанесення будь-якого збитку (фізичного, морального, психологічного, ідеологічного тощо) або будь-які форми примусу відносно інших індивідів або груп» [4, с. 85]. Під насильством також розуміють прояв агресивності в міжлюдських стосунках [5, с. 32].

Р.Е. Токарчук узагальнено визначає насильство як навмисне застосування фізичної сили або влади, що реалізоване у вигляді погрози, спрямоване проти себе, проти іншої особи, групи осіб або громади, результатом якого є (або є високий ступінь імовірності цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду несприятливі наслідки [6, с. 28].

Повністю погодитися з таким визначенням, на нашу думку, складно, оскільки це суспільно небезпечне явище може проявитися в безпосередньому застосуванні фізичної сили, що не завжди реалізується тільки погрозою її заподіяння, і може не мати видимих фізичних наслідків для постраждалої особи. І, навпаки, словесні образи, залякування, тиск, погрози здійснюються без фізичного (тілесного контакту) кривдника з жертвою, однак при цьому можуть заподіяти значну шкоду її психічному здоров'ю. Уважасмо, що це визначення потребує конкретизації та уточнення.

Т.М. Хомич, на підставі аналізу змісту зазначеного поняття, дійшов висновку, що насильство в юридичній літературі розглядається в кількох аспектах: 1) як фізичний чи психічний вплив на іншу людину; 2) як спосіб вчинення злочину; 3) як ціль, а не засіб вчинення діяння [7]. Також науковець виділив такі його ознаки як соціального явища: а) наявність як мінімум двох суб'єктів; б) здійснюється проти або поза волею особи, на яку воно спрямоване; в) умисний характер діяння; г) спричиняє або може спричинити шкоду [7].

Отже, насильство – це примусова впливова дія, спрямована проти іншої особи всупереч її волі, посягання на свободу волі іншої особи, коли її примушують робити те, чого вона не хоче робити та завдають цій особі такими діями шкоду (фізичну, моральну тощо).

Насильство порушує низку прав людини: на рівний захист перед законом; на захист від гендерної дискримінації; не піддаватися жорсткому ставленню; на життя та фізичну недоторканність; на найвищі стандарти фізичного та психічного здоров'я [8].

Вірогідність отримати травму від близької людини, як стверджує А.В. Мірошніченко, іноді набагато вища, ніж від незнайомої особи. Адже дуже багато людей стикаються з тим, що вдома, за закритими дверима, їх чекає приниження, ізоляція від друзів і родичів, реальні фізичні ушкодження або загроза їх отримання, сексуальне примушення [9]. Усе зна-

чене вище – це приклади домашнього (сімейного) насильства, яке включає також подружні фізичні та сексуальні образи, нанесення побоїв, тілесних ушкоджень, психологічний тиск, жорстоке ставлення до дітей, агресію тощо.

Сімейне насильство має особливу специфіку. У будь-якій сфері життєдіяльності родина посідає головне місце, і її соціологічні характеристики поширюються на всю суспільну систему [10, с. 40]. Тобто воно належить до соціальної сфери, тому що завжди пов'язане з особливостями сімейних стосунків та умовами життєдіяльності осіб, пов'язаних цим видом взаємовідносин.

Сімейне насильство – це ситуації, що постійно повторюються, коли один із членів сім'ї контролює або намагається повністю підпорядкувати іншого, що призводить спричинення психологічного, соціального, економічного, сексуального або фізичного збитку одному або декільком членам сім'ї [11, с. 78]. Домашнє насильство, за визначенням Т.А. Забеліної, – це повторюваний зі збільшенням частоти цикл фізичних, сексуальних, словесних, емоційних та економічних образ стосовно своїх близьких з метою набуття над ними влади й контролю [12, с. 54].

О.А. Вороніна зазначає, що «домашнє насильство – будь-яка форма фізичного, сексуального чи психологічного насильства, яка загрожує безпеці або здоров'ю членів сім'ї з боку інших членів сім'ї. Формами домашнього насильства науковець визначає загрози застосування фізичної сили, побоїв і побиття, психологічне та сексуальне насильство [13, с. 34].

На думку О.Л. Данилової, одна з найважливіших особливостей сімейного насильства полягає в тому, що воно являє собою повторювані в часі інциденти множинних видів насильства (фізичного, сексуального, психологічного та економічного). «Тут важливо відзначити різницю між сімейним конфліктом та випадком насильства: якщо конфлікт має локальний ізольований характер, то насильство має систему основу і складається з наступних один за одним інцидентів» [14, с. 391].

Відповідно до ст. 1 Закону України від 15 листопада 2001 року «Про попередження насильства в сім'ї», насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина й завдають йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [15, с. 153]. З цього визначення слідує, що насильство в сім'ї може бути вчинено тільки членом сім'ї. Згідно зі ст. 1 Закону України від 15 листопада 2001 року «Про попередження насильства в сім'ї», члени сім'ї – особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої

лінії споріднення за умови спільного проживання. Це визначення відповідає поняттю «сім'я», що міститься у ст. 3 Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 року: сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Її складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства [16]. До членів сім'ї належать: а) подружжя; б) батьки (мати, батько) й дитина (діти); в) брати і сестри; г) дід (баба) й онук (онучка); д) усиновителі (усиновитель) та усиновлений (удочерена); е) вітчим (мачуха) й пасинок (падчірка); ж) особи, які проживають однією сім'єю, мають взаємні права та обов'язки морального й матеріального характеру, але не перебувають у шлюбі між собою; з) інші родичі прямої або непрямої лінії споріднення за умови їхнього спільного проживання. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли разом з ними не проживає.

За законодавством України у випадках вчинення актів насильства стосовно один одного між колишнім подружжям, якщо вони розлучені, але продовжують проживати в одному помешканні, на них не поширюється законодавство про попередження насильства в сім'ї, оскільки вони не вважаються членами однієї сім'ї. Проте, якщо в цій ситуації постраждалими також є спільні діти, такі дії можуть розцінюватися як насильство в сім'ї (дії одного з колишнього подружжя стосовно іншого у присутності дітей можуть бути розцінені як психологічне насильство в сім'ї, якщо воно завдало душевних страждань неповнолітній особі). Те саме стосується й інших колишніх членів сім'ї [17, с. 13].

Така позиція законодавця, на переконання Б.К. Левківського, викликає подив, особливо з огляду на економічний стан широкого загалу населення, оскільки після припинення шлюбу значна кількість осіб залишається надалі проживати в одному помешканні. Захистити цю категорію осіб від проявів насильства в сім'ї науковець пропонує з допомогою додаткових термінів, наприклад, терміна «домашнє насильство» або/і «жертва домашнього насильства». Це дасть змогу поширити дію Закону на випадки насильства, які не підпадають під ознаки насильства в сім'ї, хоча їх вчиняють особи, які спільно проживають з жертвою насильства [18, с. 171].

Підтримуємо таку позицію науковця в частині розмежування указаних понять. На нашу думку, на відміну від поняття «домашнє насильство», особливістю якого є така кримінологічна ознака як місце вчинення, і яке не завжди пов'язане сферою шлюбно-сімейних відносин, поняттям «насильство в сім'ї» охоплюється сімейний характер мотивації вчинення протиправних діянь, обумовлених, як правило, умовами спільної життєдіяльності постраждалої особи та кривдника. Однак у випадку вчинен-

ня насильницьких дій дорослою дитиною щодо своїх похилих батька чи матері, якщо вони не проживають разом, але згідно з чинним законодавством є сім'єю (ст. 3 Сімейного кодексу України), такі дії з точки зору їх правової оцінки також матимуть характер насильства в сім'ї.

З огляду на зазначене та погоджуючись з науковими поглядами, можна виділити такі особливості насильства в сім'ї: а) суб'єктами є рідні люди – члени сім'ї; б) необхідність продовжувати спілкування насильника з жертвою, зберігати й підтримувати систему міжособистісних взаємовідносин [19, с. 183]; в) повторюваність, циклічність; г) тривалість; д) наявність різного роду залежності між суб'єктами (матеріальна, емоційна); е) висока латентність; є) низький показник покарання винних судом (насильство зазвичай вчиняється без свідків, тому важко довести його вчинення, потерпілі часто забирають заяву про вчинення злочину, чи то через докори сумління, що покарають рідну людину, чи через страх, що стане ще гірше тощо); ж) часте поєднання різних видів насильства; – порушення насамперед особистих прав і свобод особи [20, с. 32]; з) часто вчиняється під дією алкоголю, наркотичних речовин [7].

Саме за вказаними ознаками можна відрізнити такий вид насильства від інших (гендерного, побутового). Наприклад, гендерне насильство – це насильство, яке чиниться над особою тому, що вона належить до тієї чи іншої статі. Цей вид насильства, переконує Н.В. Аніщук, значно більше, аніж сексуальний напад і зґвалтування. Воно в основному коріниться в нерівних правових відносинах, що сприяють поляризації відмінностей між статями [20, с. 19]. Основними його проявами є: зґвалтування (зокрема в молодіжних компаніях, на побаченнях); сексуальні домагання на роботі; спонукання до абортів; примус до народження дитини; крайні ревності, заборона спілкування з іншими чоловіками; заборона працювати; торгівля жінками; насильство в сім'ї, яке включає фізичне, психологічне, сексуальне та економічне насильство [22]. Тобто переважна частина гендерного насильства чиниться чоловіками щодо жінок.

Правове закріплення розуміння гендерного насильства як виду насильства, що стосується відносин між статями, можна прослідкувати в міжнародно-правових нормативних актах. Так, ст.1 Декларації Організації Об'єднаних Націй про викоренення насильства проти жінок, проголошеної резолюцією 48/104 Генеральної Асамблеї від 20 грудня 1993 року стверджується, що насильство щодо жінок – це довільний акт насильства, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичний, статевий чи психологічний збиток або страждання жінкам, а також загроза скоєння таких актів, примусове чи довільне позбавлення свободи або особистого життя [23]. У цьому контексті також варто навести положення ст. 1 Конвенції Організації Об'єд-

наних Націй від 18 грудня 1979 року про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, де закріплено поняття дискримінації щодо жінок, яке ознаєчає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі [24].

Отже, характерною ознакою гендерного насильства, яка відрізняє цей вид насильства від інших, є статева ознака. Насильство на гендерній основі розповсюджене не тільки на рівні сімейних стосунків, але й у публічній обстановці.

Поняттям «побутове насильство» охоплюються діяння на ґрунті конфліктних особистих або громадсько-побутових відносин з потерпілим [6, с. 78]. Це протиправні діяння переважно насильницького характеру: умисне вбивство, умисні тілесні ушкодження різної тяжкості, погроза вчинити вбивство, доведення до самогубства, побиття та мордування, побут, (квартирне) хуліганство, а також інші насильницькі й ненасильницькі злочинні діяння, що виникають на ґрунті побутових конфліктів. Суб'єктами такого насильства є не тільки члени родини, а й інші особи, які пов'язані, як зазначалося вище, громадсько-побутовими відносинами.

Отже, насильство в сім'ї – це окремиий вид насильства, пов'язаний шлюбно-сімейною сферою відносин та здійснює руйнівний вплив на безпеку сім'ї. Крім того, воно здійснює деформуючий вплив на особистість члена сім'ї, проти якого такий вид насильства застосовується.

На сьогодні науковці визначили багато різноманітних факторів та обставин, з якими вони пов'язують виникнення насильства в сім'ї. Висунуто та обґрунтовано безліч мікро- і макротеорій – від наявності психічних порушень у суб'єкта насильства до впливу соціально-культурних цінностей і соціальної організації [24, с. 108]. Основні суперечки розгорнулися між послідовниками психологічних теорій і дослідниками соціальної причинності. Психологи констатували, що на збільшення кількості випадків насильства впливають розчарування, агресивність, невміння керувати інстинктами, алкоголізм і психопатія. Прихильники теорії соціальної причинності сконцентрували свою увагу на культурних нормах, що провокують жорстоке поводження, на патріархальній соціальній структурі, де домінує роль чоловіків [25].

На нашу думку, насильство в сім'ї тісно пов'язано із соціальним стресом саме в родині, подолати який власними силами буває надзвичайно складно. Серед проблем, що можуть підвищити рівень напруженості та призвести до жорстокості, науковці називають такі: розбіжності у вихо-

ванні дітей, грошові труднощі, незабезпеченість житлом, проблеми сексуального характеру, вагітність, безробіття, необхідність у тривалій медичній допомозі. Постійне роздратування частково можна пояснити хронічним занепокоєнням невіршеними проблемами й вимогами, що пред'являє суспільство, розбіжністю між бажаннями й можливостями [26].

У згрупованому вигляді до причин, що призводять до насильства в сім'ї, можна віднести: а) соціальні; б) економічні; в) психологічні; г) педагогічні; д) правові; е) політичні; є) фізіологічні; ж) медичні.

Висновки. Насильство в сім'ї – це повторюваний у часі, протиправний вплив (фізичного або психологічного характеру) з боку особи, як мінімум, на одного з членів своєї сім'ї, що вчинюється всупереч його волі, порушуючи тим самим конституційні права і свободи як людини і громадянина, та може заподіяти моральну шкоду або значну шкоду його фізичному або психічному здоров'ю, а також загрожує безпеці та мікроклімату в сім'ї.

Особливостями сімейного насильства є: 1) це системний процес, який складається з циклів насильства, що відбувається упродовж стосунків жертви й кривдника; 2) повторюваний характер (якщо один раз насильство в сім'ї відбулося, то воно обов'язково повториться); 3) має тенденцію до зростання; 3) це насильство між особами, з яких одна, як правило, залежна від іншої; 4) з погляду партнера-кривдника насильство є засобом контролю над жертвою, найбільш ефективним, швидким і найменш витратним та засобом досягнення визначеної мети, і, відтак, отримання відповідного результату.

Використані джерела:

1. Longman Dictionary of Contemporary English: New edition. Burnt Mill, Harlow: Longman, 1987. – XXVI.
2. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка [Текст] : в 4 т. / В. И. Даль. – М.: Рус. яз., 1981. – Т.2: И–О: словарь. – 1981. – 779 с.
3. Навроцький В. О. Глумачний словник (Особливої частини кримінального законодавства України) / В. О. Навроцький, З. А. Тростюк. – Львів, 1997. – 127 с.
4. Козырев Г. И. Проблема насилия в теории, массовом сознании и реальной жизни / Г. И. Козырев // Вестник МГУ. – Серия. 7. Философия. – 2000. – № 6. – С. 85–87.
5. Кледина І. С. Гендерна соціалізація : навч. посіб. / Кледина І. С. – СПб. : Пітер, 1998. – 423 с.
6. Токарчук Р. Е. Насилие как составообразующий признак хищений : вопросы уголовной ответственности : дисс. канд. юрид. наук. – 12.00.08 / Р. Е. Токарчук. – Омский гос. ун-т. – Омск, 2008. – 178 с.

7. Хомич Т. М. Фізичне насильство як одна із форм вчинення насильства в сім'ї / Т. М. Хомич // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2010. – № 2 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n2/10ktnnvs.pdf>.

8. Левченко К. Б. Жорстоке поводження з дітьми: визначення понять [Електронний ресурс] / К. Б. Левченко, І. М. Трубавіна, В. О. Тюріна // Режим доступу : vozda.ucoz.com/gukovepsih/....

9. Мірошніченко А. В. Насильство в сім'ї [Електронний ресурс] / А. В. Мірошніченко // Правова освіта. Сайт Головного управління юстиції у Кіровоградській області. – Режим доступу : http://pravovaosvita.ucoz.ua/publ/nasilstvo_v_sim_ji/1-1-0-13.

10. Козырев Н. Н. Семья : социологический и психологический аспекты исследования / Н. Н. Козырев. – Смоленск, 1996. – С. 40–41.

11. Коваль Л. Г., Зверева І. Д., Хлебкік С. Р. – К., 1997. – 392 с.

12. Забеліна, Т. А. Жінка і насильство [Текст] / Забеліна Т. А. - М. : ЕКСМО – Прес, 1995. – 105 с.

13. Брутман В. І. Небажана вагітність у жертв сексуального насильства (психолого-психіатричні аспекти проблеми) [Текст] / Брутман В. І., Еніколюпов С. М., Радіонова М. С. // Питання психології. – 1995. – № 1. – С.33–40.

14. Данилова О. Л. Психология восприятия насилия: культурный и гендерный аспекты / О. Л. Данилова // Практикум по гендерной психологии. – СПб. : Питер, 2003. – С.388–403.

15. Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2789 «Про попередження насильства в сім'ї» // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 13. – Ст. 153.

16. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/2947-14.

17. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навч.-метод. посіб. для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / [уклад. : А. В. Запорожцев, А. В. Лабуць, Д. Г. Заброта та ін.] – Київ, 2012. – 246с.

18. Левківський Б. К. Загальні проблеми юрисдикційного захисту осіб, постраждалих від насильства в сім'ї (домашнього насильства) / Б. К. Левківський // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 171–173.

19. Орлов А. В. Психологическое насилие в семье – определение, аспекты, основные направления оказания психологической помощи / А. В. Орлов // Психолог в детском саду. – 2000. – № 2-3. – С. 182–187.

20. Лисюк Ю. В. Протидія насильству в сім'ї / Лисюк Ю. В. – Одеса, 2007. – 162 с.

21. Аніщук Н. В. Виникнення та сутність феномена гендерного насильства : історико- правовий екскурс // Форум права. – 2008. – № 1. – С.18–22.

22. Гендерне насильство та протидія йому [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vyhovna-robota.blogspot.com/2011/03/blog-post_6815.html.

23. Декларація Організації Об'єднаних Націй про викоренення насильства проти жінок, проголошена резолюцією 48/104 Генеральної Асамблеї від 20 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506.

24. Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 18 грудня 1979 р. про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/995_207.

25. Энциклопедия социальной работы : в 3 т. : пер. с англ. – М. : Центр общечеловеческих ценностей, 1994. – Т. 2. – 1994. – 498 с.

25. Юрків Я. І. Насильство дітей у сім'ї як соціально-педагогічна проблема [Електронний ресурс] / Я. І. Юрків // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Педагогіка, соціальна робота». – Вип. 28. – Режим доступу : [dspace.uzhnu.edu.ua/...](http://dspace.uzhnu.edu.ua/)

26. Інноваційні форми й методи соціальної роботи з сім'єю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://refoteka.ru/r-207345.html>.

Ботнаренко І.А. Насиліе в семье: понятие, сущность и причины возникновения

В статье раскрыто содержание и сущность понятий «насилие», «насилие в семье» как общественно опасных деяний, направленных против воли лиц, касательно которых они осуществляются. Выделены признаки, по которым, по мнению автора, необходимо отличать такой вид насилия от других (домашнего, гендерного, бытового). Обобщены причины, которые приводят к насилию в семье: а) социальные; б) экономические; в) психологические; г) педагогические; д) правовые; е) политические; ж) физиологические; з) медицинские.

Ключевые слова: *насилие, насилие в семье, домашнее насилие, гендерное насилие, бытовое насилие, семья, члены семьи.*

Botnarenko I.A. Domestic violence: definition, nature and causes of

The article deals with the content and essence of the concepts of "violence", "domestic violence" as socially dangerous acts aimed against the will of the persons to whom they are applied. The concept of "violence", according to the author, means a forced influential action directed against another person and his will, infringement on the freedom of the will of another person, when the person is forced to do something that he doesn't want to do, causing damage to this person (physical, moral, etc.). The specific features of domestic violence as a separate type of violence connected with marriage and family relations area and carries out a devastating effect on the security of the family are investigated. The author makes a conclusion based on the analysis of the views of scientists, that domestic violence is repeated in time, unlawful influence (physical or psychological) of the person on at least one of the members of his family against his will, thereby violating the constitutional rights and freedoms of both the person and the citizen, and can cause moral harm or substantial harm to his physical or mental health as well as threaten the security and the microclimate in the family. The features distinguishing this kind of

violence from the other (home, gender, and household) are determined. A great attention is paid to the relationship between domestic violence and social stress in the family. The causes leading to violence in the family are generalized, they are: a) social; b) economic; c) psychological; d) pedagogical; e) legal; f) political; g) physiological; h) medical.

Key words: *violence, domestic violence, domestic violence, gender-based violence, domestic violence, family, family members.*

удк 343.13

Н.О. Гольдберг

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ЇЇ ЖИТЛІ ТА ІНШОМУ ВОЛОДІННІ

У статті досліджено соціальні обумовленості та загальні умови правомірності обмеження права особи на недоторканність житла чи іншого володіння, що дають змогу відмежувати випадки законного обмеження від порушення цього права, з'ясування юридичних підстав проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Будь-яке обмеження прав і свобод людини і громадянина засновується на законі, повинно мати легітимну ціль та бути необхідним для суспільства. Будь-яке втручання повинно бути вибіркоким, а не загальнопошуковим. Нормативні акти, навіть відомчого рівня, а тим більше не оприлюднені чи таємні, не лише не можуть установлювати будь-яких обмежень прав і свобод людини, а й регулювати порядок і підстави їх застосування, умови, межі, строки та інші суттєві ознаки цих обмежень.

Ключові слова: *негласні слідчі (розшукові) дії, публічно недоступні місця, уповноважені оперативні підрозділи, житло та інше володіння особи.*

Постановка проблеми. Кримінальне судочинство завжди було ефективним засобом захисту конституційних прав і свобод людини. Воно також є й джерелом підвищеної безпеки як для окремої людини, так і для суспільства в цілому, коли порушується або не виконується те, що проголошено. Суспільству відомі випадки порушення прав та свобод у процесі проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій. Відтак, виникає нагальна потреба в дослідженні процесуального порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи, визначення їх сутності та завдань, які вони можуть вирішувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням проникнення до житла та іншого володіння особи присвячені наукові дослідження таких учених, як Ю.П. Аленін, О.В. Білоус, В.І. Галаган, О.І. Галаган, А.В. Захарко, Т.Г. Ільєва, О.В. Капліна, В.А. Колесник, О.Б. Комарницька, Л.М. Лобойко, Т.В. Лукашкіна, В. Прядко, О.Ю. Татаров, Г.В. Титаренко, Л.Д. Удалова, О.Г. Яновська та ін. Окремі аспекти інституту цієї слідчої дії досліджували як вітчизняні криміналісти та процесуалісти, так і науковці країн СНД: